

ISSN: 2158-7051

INTERNATIONAL
JOURNAL OF
RUSSIAN STUDIES

ISSUE NO. 3 (2014/2)

RUSÇANIN ORTA ASYA CUMHURİYETLERİNDEKİ ROLÜNÜN DEVAMI ÜZERİNE

FİLİZ KARAKALE*

Summary

After the dissolution of The USSR, Central Asian Republics had gained their own independences and they entered the Globalization Process. The purpose of this article is to evaluate the role of Russian language in the Central Asian Republics from the perspectives of students coming to Turkey from these countries. We began this article by briefly explaining the Soviet language policy until the dissolution of The USSR. Next, we tried to explain the establishment of national language policy after the dissolution in the five Central Asian Republics: Kazahstan, Uzbekistan, Kyrgyzstan, Turkmenistan, and Tajikistan. In the final section we evaluated the the students' perspective on Russian who study in various departments at Ankara University and Turkish at TOMER. We also aimed to show how the role of Russian language will change in the Central Asian Republics in the coming years depending on the young generations.

Keywords: Central Asian Republics, Soviet Union, Russian language, Ankara University, TOMER.

Giriş

1980'li yıllardan itibaren Sovyetler Birliği'nin baskısını azaltmaya başladığı Doğu Bloğu, 1989 yılında sona erdi. Bu sürecin ardından 1917 yılında temelleri atılıp 1922 yılında kurulan Sovyetler Birliği'nin dağılma süreci başladı. 1991 yılında Devlet Başkanı Mihail Gorbaçov'un istifasından sonraki süreçte Sovyetler Birliği'ni oluşturan Cumhuriyetler bağımsızlığını ilan etmeye başladılar. Böylelikle yeni bağımsız devletler ortaya çıktı. Bu devletlerden olan beş bağımsız Orta Asya Cumhuriyeti Kazakistan, Özbekistan, Kırgızistan, Türkmenistan ve Tacikistan modern dünyaya

uyum sağlama sürecinde bir takım ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel sorunlarla karşılaştılar. Bu süreçte her devlet kendi kültürünü, dilini yeniden düzenleme çabasına girişti. Kendi ulusal değerlerini ön plana çıkarmaya başladı. Lenin heykellerinin yerini Timur gibi kendi kahramanlarının alması buna güzel bir örnektir. Ancak bu ulusallaşma sürecinde bu devletler içindeki etnik gruplar arasında zaman zaman üzücü boyutlara ulaşan çatışmalar da yaşanmıştır. Çünkü daha önce vatanları olarak gördükleri devletler bağımsızlığını ilan edince burada yaşayan pek çok Rus birden etnik azınlığa dönüşmüştür.

Kimlik oluşturma sürecindeki en önemli konulardan biri dil sorunu olmuştur. Bu Cumhuriyetler 1920 yılına kadar geçen süreçte yazı dilinde Arap alfabesini kullanmıştır. Fakat 1925 yılından itibaren Arap harflerinin kullanımı Sovyet yönetimi tarafından yasaklanmıştır. Orta Asya Cumhuriyetleri halkının kendi dillerine uyarlamakta zorlandıkları Arap alfabesi kaldırılarak okuryazarlık oranını yükseltmek hedefleniyordu. Böylelikle Arap kültüründen de uzak tutulmuş oluyorlardı. 1927 yılından sonra ise bu Cumhuriyetler Latin alfabesine geçirildi. Fakat bu alfabe de Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nde hakim dil olan Rusçanın öğrenilmesi için uygun değildi. Ayrıca Sovyet yönetimi 1928 yılında Türkiye'nin de Latin Alfabesi'ne geçmesiyle, Orta Asya Cumhuriyetlerini Türkleşme çatisından uzak tutmak istiyordu. Bu nedenle onları 1930 yılından itibaren Kiril alfabesine geçirdi. Aşağıda verilen Orta Asya Cumhuriyetlerindeki dil politikalarına kısaca değindikten sonra bu Cumhuriyetlerden Türkiye'ye gelen öğrencilerin üzerinden Rusçanın Orta Asya Cumhuriyetlerindeki rolünün ne şekilde devam ettiğine bakacağız.

Kazakistan

Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği içinde 1920 yılında bir Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti haline getirilen Kazakistan'da 1926 yılında Rusça ile Kazakçanın her ikisi birlikte devlet dili ilan edildi. Kazakistan Rusların çok fazla nüfusa sahip oldukları bir yerdi. Bunun sonucu olarak da Kazakçayı bilmeyen Ruslar, doğal olarak Rusça konuşuyorlardı. Kazak aydınları ve devlet adamlarının desteğiyle her ne kadar Kazakçanın konumunu canlandırmak için resmi yazılarda Kazakça kullanma kararı alınsa da Sovyet Hükümeti Kazak aydınlarının milliyetçi bir görünüm sergilediklerini savunmuşlar ve onları bastırma yönünde bir politika uygulamışlardır. Yine 1926 yılından itibaren o zamana kadar kullanılan Arap alfabesinden Latin alfabesine geçildi. Bu durum okuryazarlık oranını yükseltti. 1930'lu yıllarda ise Rusçanın ilköğretimde zorunlu ikinci dil olmasıyla Kiril alfabesine geçildi. 1936 yılında yine Sovyet anayasası ile Kazak Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti 'Birlik Cumhuriyeti' statüsüne yükseltildi. Bu cumhuriyetin anayasası herhangi bir dile resmi dil ya da devlet dili statüsü vermiyordu. Hatta bu dönemde Sovyet yönetiminin Kazakçayı bastırmak için özel bir çabası da görülüyordu. Rusların nüfusu yine fazla olmasına rağmen devlet kurumlarındaki üst düzey yöneticilerin çoğu Kazaklardan seçilmekteydi.

Rusçanın Kazak diline olan üstünlüğü 80'li yıllara kadar devam etti. 1989 yılında Ruslar hala çoğunlukta ve Kazakların çoğu köylerde yaşamaktaydı. Bu nedenle Kazakça daha çok köylerde konuşuluyordu. Şehirlerde ise çoğunlukla Rusça konuşulmaktaydı. Bu iki dillilik ortamında özellikle aydın kesim hem Kazakça hem de resmi ortamlarda Rusça konuşurken, Kazakistanlı Ruslar için sadece Rusça vardı. Yine 1989 yılında Kazakistan'ın ileri gelenlerinin desteğiyle bir dil kanunu çıkarıldı ve Cumhuriyet genelinde Kazak Dil Kurumu kuruldu. Bundan sonraki süreçte ise Kazakça devlet dili, Rusça ise resmi yazışma dili oldu. 1995 yılında kabul edilen ikinci anayasaya göre bu durum değişmiştir. Rusça ve Kazakça eşit olarak kullanılmaya devam etmiştir. 1997 yılında kabul

edilen yeni *dil yasasında*^[1] ise yine çok fazla değişiklik olmamakla birlikte Kazakçanın etkinliğini canlandıran bir takım yenilikler getirilmiştir. Her Kazakistan vatandaşı devlet dili Kazakçayı bilmek zorundadır. Üniversitelerde, yayın organlarında Kazakça ve Rusça eşit olacaktır. Hatta 1998 yılında *95 anayasasında*^[2] yapılan yeni bir değişiklikle Devlet başkanı ve meclis başkanlarının da devlet dilini bilmesi şartı getirildi. Kazakçanın geliştirilmesini ve etkinliğinin arttırılmasını savunan ve bunun için çabalayan dönemin Kazakistan Devlet Başkanı Nursultan Nazarbayev de yöneticilere yapılan Kazakça sınavını geçmek zorunda kaldı.

Bağımsızlığını ilan etmesinden bu yana hayli zaman geçmesine rağmen Kazakistan'da hala bir dil birliğinden bahsetmek güçtür. Çünkü ana dili Rusça olan Kazakların çoğu Rusçayı bilmesine ve hatta kullanmasına rağmen Ruslar için aynı durum söz konusu değildir. Yani Kazakistan'daki Rusların büyük çoğunluğu Kazakçayı bilmemekte ve öğrenmemektedir. Bununla birlikte devlet kurumlarında resmi olarak eşit durumda olan Kazakça ve Rusça kullanılmaktadır. Anayasada Rusçanın yer alması Kazakçanın resmi statü kazanmasına engel teşkil etmektedir. Resmi evrakların büyük çoğunluğu resmi dilde, Rusça olarak hazırlanır, daha sonra Kazakçaya çevrilir.

Özbekistan

Özbekistan'da 1917 Devriminden sonraki süreçte yaşanan dil problemi aslında eskiden de vardı. Yerel halk tek bir dili değil farklı lehçeleri kullanıyordu. Bu durum farklı kültürlere sahip bu halk için problem yaratıyordu. Yazı dilinde kullanılan Arap alfabesi de bu halkın kullandığı yerel lehçelerin öğrenilmesini zorlaştırdığı için genel anlamda bir dil problemi yaşıyordu.

1917 Devrimiyle birlikte diğer halklara olduğu gibi Özbek halkına da sıkı dil reformları getirildi. Orta Asya'da fakir ve cahil halkı eğitime politikası güdüldü. Yazı dilinde kullanılan Arap alfabesinin yerine öğrenilmesi daha kolay olan Latin alfabesine geçme hedefleniyordu. Nitekim 1926 yılında tüm Orta Asya dillerinin Latin alfabesine geçmesi karara bağlandı. Bu Latinleştirme sürecinde Özbekçe de kendi içindeki problemlerle uğraşıyordu. Pek çok yerel lehçe vardı ve standart Özbekçe konusunda şehir Özbekçesi mi yoksa kırsal kesimde konuşulan Özbekçe mi konusu kafalarını meşgul ediyordu. 1930'lu yıllardan itibaren diğer Orta Asya dillerinde görüldüğü gibi Özbekçede de Stalin'in tek dil politikası olumsuz bir şekilde etkisini gösterdi. 1938 yılında Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği tüm bu adı geçen Cumhuriyetlerde Rusça eğitimi zorunlu kılma kararının ardından 1940 yılında Özbekistan Kiril alfabesine geçirildi. Özbekçeyi yabancı sözcüklerden temizleme ve bunların yerine Rusça sözcükler getirme süreci başladı. Böylelikle Rusçanın etkisi Özbekistan'da daha çok artmaya başladı.

Sovyetlerin dağılmasından sonra ise bağımsızlığını alan Özbekistan kendi değerlerini oluşturma dönemine girerken, 1995 yılında Özbekçeyi resmi dil olarak kabul etti. Ayrıca tekrar Latin Alfabetine dönme kararı alındı.

Özbekistan'da az sayıdan Rus azınlık olmasına rağmen Rusça burada önemli bir yere sahiptir. Özellikle eski Sovyet Cumhuriyetleri ile iletişimde kullanıldığı için önemli olmaya da devam edecektir. Günlük hayatta Özbekçe ve Rusça neredeyse aynı oranda kullanılmaktadır. Rusya'ya çalışmak için giden Özbek işçiler de Rusça öğrenimini sürekli kılan etmenlerden biridir.

Kırgızistan

Sovyetlerin dağılmasından sonra yerel dillere verilen önem artmıştır. Ancak Kırgızistan'daki Rus nüfusu azımsanmayacak derecededir. Hatta Kazakistan'dan sonra Rus nüfusunun en fazla olduğu ülkedir. Fakat 1992 sonrası dönemde gerek ekonomik koşullardan gerekse başka sebeplerden dolayı Kırgızistan'dan pek çok Rus göçü yaşanmıştır. 2000 yılında çıkarılan bir *dil yasası*^[3]ile Rusça Kırgızistan hükümeti tarafından resmi dil ilan edildi. 2001 yılında da bu düzenleme anayasal güvence altına alındı. O dönemki Cumhurbaşkanı Askar Akayev Rus azınlıkları destekleyici bir politika izledi. Bunun sebebi Rusya'dan ekonomik destek beklentisiydi.

Kırgızistan'da Kiril alfabesi kullanılmaya devam etmektedir ve iki dilde de eğitim olanağı sunulmaktadır. Tüm bunlara rağmen hükümet Kırgız diline de gereken önemi vermeye çalışmaktadır. Bunun en güzel örneği devlet başkanlığı hatta bakanlık ve hâkimlik seçimlerinde yapılan dil sınavında adaylarda Kırgız dili bilme şartı aranmaktadır. Eski Kırgız Dil Komisyon Başkanlığı yapmış olan ve Kırgızistan Ankara Büyükelçisi görevinde bulunmuş olan Taşboo Cumogulov'un 2009 yılında yaptığı bir röportajda söylediği gibi *Kırgız dilini bilmeyen birinin derdini anlatan halkı anlaması ve onlarla iletişime geçmesi zorlaşır ve bu şekilde ülke yönetilemez.*^[4] Rusya ise hep BDT çerçevesinde buradaki Rus vatandaşları ile iletişimi koparmama ve Rusçayı eskisi gibi önemli bir duruma getirme politikası izledi. Son duruma bakarsak Kırgızca ve Rusça resmi dil olmasına rağmen günlük hayatta Rusça ağırlıklı konuşulmaktadır. Özellikle büyük şehirlerde neredeyse tüm Kırgız halkı Rusçayı bilirken yeni nesilde Kırgızca'yı bilmeyenler dahi vardır. Kırsal yerlerde Kırgızca ağırlıktadır. Halk Rusça bilmenin avantajlarını da göz ardı etmemektedir. Resmi dilin Rusça olması da Rusçanın ilerideki durumu için olumlu bir tablo çizmektedir.

Türkmenistan

1990 yılında Türkmenceyi resmi dil olarak kabul ettiler. Sonra Latin alfabesine geçtiler. Rusçanın etkisini azaltmak için bir takım değişiklikler yaptılar. 2002 yılında Rusça eğitimin kalkması planlandı. Türkmenistan'da doğmuş ve büyümüş biri olan, Ankara Üniversitesi Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü Öğretim Üyelerinden Doç. Dr. Berdi Sarıyev'in konuyla ilgili bir söyleşi^[5] Türkmenistan'daki Türkmence ve Rusçanın durumunu daha açık ortaya koymaktadır: *Sovyetler Birliği döneminde yönetim yeniden yapılandı. Yönetim kurumlarına Rusça başvurulduğu için, yazışmalar da Rusça yapıldığı için Türkmence az seviyede konuşuldu. Köylerde ilkokullarda Türkmence dersler verildi. Büyük şehirlerde ise mesela Aşkabat'ta genellikle ağırlık Rusçaya verilmişti. Türkmence yasaklanmamıştı ama ağırlık resmi muamelelerde Rusçadaydı.*

Türkmenlerin Türkmenistan'daki itibarının ne olduğuyla ilgili bir soruya: *Türkmenistan bağımsızlığına kavuştuktan sonra, yani 24 Mayıs 1990'dan itibaren Cumhurbaşkanıyla bilim adamlarının yaptığı bir toplantıda Türkmence, İngilizce ve Rusça olmak üzere üç dile önem verilmesi kararlaştırıldı. Buna göre, çocuk yuvalarında, ilkokullarda, ortaokullarda ilk olarak Türkmenceye, İngilizceye ve Rusçaya ağırlık verilecektir. Bağımsızlıktan önce Türkmence kime yarıyordu? Türkmence üzerinde araştırma yapılırken bile Rusça yazılıyordu. Bağımsızlığa kavuşulduktan sonra Cumhurbaşkanı Türkmenbaşı bilim adamlarıyla durumu görüştü. Biz bazen iki dilli olsun, Rusça ve Türkmence olmak üzere diyorduk. Türkmence ninnileri ne zaman incelenecek, dikkate alınacak. Bu açıdan da isimleri değiştirmek söz konusu olmuştur. Bazı Rusça kelimeler yerine Çerçi, Türkmenabat, Balkanabat gibi Türkmen kelimeleri kullanıma sokuldu. Şimdi, gazete ve dergilerin hepsi Türkmence çıkıyor. Bağımsızlıktan sonra bir taraftan İran*

Türkmenleri, öbür taraftan Türkiye'den 15.000'e yakın iş adamı var. Ortak bir dil ortaya çıkıyor.

Belki de çoğu Orta Asya Cumhuriyetinde olduğu gibi ulusal kimlik oluşturma çabası içindeki Türkmenistan her ne kadar kendi ana dilini kullandırmaya ve yaygınlaştırmaya teşvik etse de bazı ekonomik ve kültürel sebepler Rusçanın hâkimiyetini daimi kılmaya yetmektedir. Sarıyev bu durumla ilgili olarak şunları söylemiştir: *Bizim Türkiye'den gelen öğrencilerimiz var. Türkmence öğretilen fakülteye girmeyiz dediler. Biraz Rusça ağırlıklı olsun istediler. Artık Rusça ve Türkmence bilenle Türkmenistan'da iş yapılıyor. Bu açıdan imkânlarımız çoğaldı. Bir örnek vereyim: Türkmence sözlükte yoğurt kelimesi yok. Fakat ağızlar da var. Türk iş adamları yoğurt kelimesini getirdiler. Eski metinlerden beri yaşadığımız bir şey var ki, ağızlar da olup da sözlüklerde olmayan bazı kelimeler var.*

Bağımsızlık kazanıldıktan sonra dil politikası geliştirme çalışmalarında bir kaygı olup olmadığıyla ilgili bir soruya ise Sarıyev şöyle yanıt vermiştir: *Sovyetler Birliği dönemine gelmeden önce dil hususunda araştırmalar yapılmıştır. 1962'de Türkmence Açıklama Sözlüğü yazıldı. Bu tür sözlüklerden çok var. Ancak bunlar da Türkmence-Rusça, Rusça-Türkmence olmak üzere Rusça ağırlıklı. Fakat Türkmenceyi Sovyetler döneminde de zenginliğini korumuş bir dil olarak niteleyebiliriz. Türkmenenin söz varlığı sayısını kesin olarak bilmesek de Türkmence neyi anlatmamıza imkân sağlıyor sorusu önemlidir. Rusça olmazsa sözlüklerin yayınlanmasına izin yoktu. Hazırladığım sözlük de bu yüzden basılmadı. Eğer ağırlık Türkmenceye verilseydi, Türkmence olarak bilgisayar üretilebilirdi. Bu yönetimle ilgili bir şeydi. Bazı araştırmalarda Türkmence ikinci planda bırakıldı. 21. yy.da ise ki bu döneme Türkmencede 'Altın Asır' deniyor, Oğuz ruhunu terbiyelemek hususunda bir proje yapılacak.*

Sokakta hangi dilin daha çok konuşulduğu ile ilgili ve hangi dilin hangi şartlarda kullanıldığı ile ilgili Sarıyev şu açıklamayı yapıyor: *Satıcı Rus ise Rusça konuşulur. Türkmen ise Türkmence konuşulur. Bu biraz yönetimden kaynaklanıyor. Mesela Maliye sisteminde önceden beri Rusça kullanılmıştır. İki dillilik konusunda bir örnek daha vereyim: Ben Türkmence rapor yazamam, Rusça yazarım. Önceleri devlet bakanları bile Türkmence konuşmazlardı. Şimdi Oğuzlardan gelen Türkmence konuşulsun diye vurgulanıyor.*

Doç. Dr. Bedri Sarıyev'in de söyledikleri ışığında Türkmenistan'da Türkmenenin rolünü daha fazla arttırma çabası görülmektedir. Türkmenistan daha bağımsız bir politika izlemektedir. Rusya ile olan ilişkilerin de diğer Orta Asya Cumhuriyetlerine nazaran daha iyi olmadığı düşünülürse Rusçanın buradaki geleceği hakkında net bir şeyler söylemek pek mümkün değildir.

Tacikistan

1920'li yıllara gelinceye kadar Tacikistan'da yazı dili için Fars-Arap alfabesi kullanılmıştır. 1927 yılından itibaren Sovyetler hem eğitim açısından öğrenilmesi daha kolay olduğu için hem de bu halkı İslam'ın etkisinden kurtarmak için Latin alfabesini getirdi. 1930'lu yıllardan itibaren Orta Asya Cumhuriyetlerinde uygulanmaya başlanan tek dil politikası ile Kiril alfabesine geçildi. 1989 yılında çıkarılan bir *dil yasasıyla*⁶¹ Tacikçe resmi dil olarak tanımlandı ve Tacikçeye Farsi kelimesi de eklenerek Fars, Arap yazı sistemi kullanılmaya başlandı. Ancak halk kendi arasında iletişim kurmak için Rusça da kullanabiliyordu. 1994 yılında Tacikçe kesin olarak resmi dil oldu. Bundan sonra da ülke içindeki tüm azınlıklar kendi dillerini rahatça konuşabildiler. Vatandaşlar resmi işleri için isteğe

bağlı olarak Tacikçe ya da Rusça kullanabiliyorlardı. Fakat 1999'da Farsi kelimesi kanundan çıkarıldı ve 2004 yılından itibaren de tamamen Kiril alfabesine geçildi.

Tacikçenin Rusçanın yanındaki itibarını arttırmak ve millileşme politikası çerçevesinde devlet yönetiminde sadece Tacikçe kullanılmasını sağlamak adına 2009 yılında Devlet dil kanunu çıkarılmıştır. Bundan önceki yıllarda da soyadlarına artık -ov ve -ev eklerinin yazılmaması kararı alınmıştı. Kabul edilen kanuna göre de tüm halk devlet dilini bilmek zorundadır. Eğitim dili Tacikçe olacak ve yabancı okullarda Tacikçe eğitim zorunlu olacaktır. Bunların yanı sıra Arap alfabesine dayalı eski Tacik yazısının da unutulmaması için çaba gösterilecektir. Ülkedeki etnik gruplar ise kendi dillerini serbestçe konuşabileceklerdir. Bu hükümlerin uygulanmaması halinde de belirli cezalar öngörülmüştür.

Tacikistan'da büyük bir Özbek nüfusu da vardır. Bu nedenle Tacikçe, Rusça ve Özbekçe eğitime izin verilmektedir. Tacikçe-Rusça şeklinde bir iki dillilik şiddetle tavsiye edilmektedir. Diğer Orta Asya Cumhuriyetlerine göre daha az Rus olmasına rağmen Rusça hala etnik iletişim dilidir. Ülkede artan bir Rusça eğitim talebi vardır. Gelecekte ise Rusçanın durumunu en fazla belirleyecek etmenin Rusya ile ilişkiler olduğu söylenebilir.

Orta Asya Cumhuriyetlerinden Türkiye'ye Gelen Öğrencilerin Rusçaya Bakış Açısı

Rusçanın Orta Asya Cumhuriyetlerindeki rolünü en çok yeni yetişen nesil etkileyecektir. Bunu bu Cumhuriyetlerden ülkemize okumak için gelen öğrencilerden de anlayabiliriz. Çalıştığım kurum olan Ankara Üniversitesi Türkçe ve Yabancı Diller Araştırma ve Uygulama Merkezi TÖMER'de Türkçe öğrenmeye gelen öğrenciler arasında Orta Asya Cumhuriyetlerinden gelen burslu ya da ücretli öğrenciler de bulunmaktadır. Bu öğrencilerin yine Türkçe öğrenmek için orada bulunan Rus öğrencilerle Rusça konuştukları gibi kendi aralarında da çoğunlukla Rusça konuştuklarını gözlemlemekteyiz. Rusça öğrenen Türk öğrencilerimizin de zaman zaman üniversitelerinde, kaldıkları yurtlarda Orta Asya Cumhuriyetlerinden gelen bu öğrencilerle Rusça pratik yaptıklarını bilmekteyiz. Hatta Türk öğrencilerimizin 'Ruslarla' pratik yaptıklarını ifade etmeleri, onları Tacik, Kırgız, Özbek gibi ifadelerle değil de Rus diye tanımlamaları, bu Cumhuriyetlerden gelen öğrencilerin Rusçaya nasıl dört elle sarıldıklarının bir kanıtıdır.

Bu konuyla ilgili Prof. Dr. Ayşe Dietrich kendi meslek hayatından bir örnek sunmuştur: *Sonuç olarak Rusçanın bu ülkelerdeki kaderi Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra yetişen gençlerin ellerindedir. Bazı Sovyet Cumhuriyetlerinden gelen yeni neslin Rusçaya bakışıyla ilgili kendi mesleki tecrübemden bir örnek verebilirim. Ankara Üniversitesi Rus Dili ve Edebiyatı'nda okuyan ya da mezun olan bazı öğrencilerim farklı Sovyet Cumhuriyetlerinden gelmektedir. Rusçayı konuşabilmelerine rağmen Rusça gramer, yazı ve edebiyat bilgilerini geliştirmek, hatta Eski Rusça öğrenmek istemektedirler. Ülkelerine döndüklerinde bu Rusça bilgileriyle, Rusça öğretebileceklerine ya da iş bulabileceklerine gönülden inanmaktadırlar. Ayrıca İngilizce öğrenmeye de teşvik edilmelerine rağmen, bunun yerine Rusça bilgilerini artırmayı tercih edip buna pek yanaşmamaktadırlar. Onlar Rusçanın, gelecek yıllarda kendi ülkeleri için değişmez ve önemli rolüne inanmaktadırlar.^[7] Prof. Dr. Ayşe Dietrich'in burada belirttiği gibi bu Cumhuriyetlerden olan gençler gelecekte Rusçanın önemini farkındadırlar. Türkiye'de kariyer açısından İngilizce öğretim yapan okullar öncelikli olarak tercih edildiği gibi Orta Asya*

Cumhuriyetlerinde de kariyer ve eğitim kalitesi açısından kendi dillerinden ziyade Rusça öğretim yapan okullar tercih edilmektedir. Buradan mezun olanlar Rusya'da da iş bulup çalışma imkanı bulmaktadırlar.

Türkiye'de okuyan bu öğrenciler, Rusça bilgileri sayesinde eğitim gördükleri bu sürede dahi çalışma imkanına sahip olmaktadır. Daha önceki turizm tecrübeme de dayanarak Orta Asya Cumhuriyetlerinden Türkiye'ye okumak için gelen öğrencilerin pek çoğunun yazın sahil kentlerinde turizm sektöründe çalıştıkları ve harçlıklarını çıkardıkları bir gerçektir. Bu öğrenciler Rusçayı ana dilleri gibi bildikleri ve benimsedikleri için de bu sektörde tercih sebebidirler.

Örneklerden de anlaşılacağı gibi Orta Asya Cumhuriyetlerinin, milli kimliklerini oluşturan kendi dillerini zaman zaman ön plana çıkarma girişimlerine rağmen özellikle genç kuşağın sayesinde Rusçanın bu ülkelerdeki etkin rolü uzun yıllar daha devam edeceğe benzemektedir.

Sonuç

Türk Dili Zirvesinde Rusça Konuştular!

Cumhurbaşkanı Abdullah Gül, 10. Türk Dili Konuşan Ülkeler ve Devlet Başkanları Zirvesinin ardından, Türkmenistan, Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan Devlet Başkanları ile birlikte bir basın toplantısı düzenledi. Toplantıda ilk sözü ev sahibi olarak Cumhurbaşkanı Gül aldı. Daha sonra soru cevap bölümüne geçildi. Soru cevap bölümünde Türkmenistan Devlet Başkanı kendisine sorulan soruya Türkmence cevap vermek istedi. Ancak çeviri sorunu yaşandığı ve çevirmenler tarafından Devlet Başkanı Berdimuhammedov'un sözleri Türkmenceden çevrilemediği için, Başkan Rusça konuşmaya devam etti. Türkmen Devlet Başkanı'nın ardından Kazak, Kırgız, Azeri Devlet Başkanları da Rusça konuşunca Türk Dili Konuşan Ülkeler ve Devlet Başkanları Zirvesinde ilginç anlar yaşandı. Konuk Devlet Başkanları'nın Rusça konuşması nedeniyle, Cumhurbaşkanı Gül konuşmaların tercümesini kulaklıktan dinlemek zorunda kaldı. Cumhurbaşkanı Gül'ün, "Dışişleri Bakanları Türkçe konuştular. Türkçe konuşarak toplantılarını yaptılar" şeklindeki sözlerine rağmen konuk Devlet Başkanlarının Rusça konuşması zirvenin dikkat çekici ayrıntılarından oldu.^[8]

Yukarıda verilen gazete haberi 2010 yılının Eylül ayında gerçekleşen *Türk Dili Konuşan Ülkeler ve Devlet Başkanları Zirvesi*'nde yaşanan bir olayı anlatmaktadır. Bu olay Rusçanın Orta Asya Cumhuriyetlerinde şu anki ve gelecekteki rolünü ve Rusçanın bu devletler için neredeyse vazgeçilmez olduğunu daha net ortaya koymaktadır.

17 Aralık 2010 yılında Rusya Saratov Devlet Üniversitesi Rektörü Leonid Kossoviç ve Rektör Yardımcısı Boris Rakitin eğitimle ilgili olarak Türkiye'ye gelip Ankara Üniversitesi'ni ziyaret etmişlerdir. Ankara Üniversitesi TÖMER'de gerçekleşen bir söyleşide Saratov'da ve diğer pek çok şehirde sokakta saf Rusça değil de Orta Asya Cumhuriyetleri dillerinin de Rusça ile birlikte duyulduğunun söylenmesi üzerine rektör yardımcısı Boris Rakitin, bunun gayet doğal karşılanması gerektiğini belirten bir cevap vermiştir. Rakitin onlarla yıllarca aynı havayı soluduklarını, tek bir millet gibi yaşadıklarını dile getirmiştir. *Şimdi kilometrelerce uzakta olsalar da hala yanımızdalar* diyerek sözünü tamamlamıştır. Görüldüğü gibi Rusya'da da Orta Asya Cumhuriyetlerinden gelen vatandaşlar arasında iki dillilik devam etmektedir ve edecektir.

Bu araştırmadaki sonuçlara göre Orta Asya Cumhuriyetlerinin kendilerini ayrı bir millet ve devlet yapan unsurların başında gelen ana dillerini canlı tutmak için gerekli çabayı göstermeye devam etmeleri gerekmektedir. Bu dillerin halkın eğitim ve sosyal ihtiyaçlarını karşılayacak düzeye çıkarılması için gerekli çalışmalar yapılmalıdır. Bunun yanı sıra hem bu Cumhuriyetlerde yaşayan pek çok etnik Rus'un varlığı hem de ekonomik bağımlılık düşünöldüğünde Rusçanın vazgeçilmezliği sonucu ortaya çıkmaktadır. Ankara Üniversitesi ve TÖMER'de okuyan öğrencilerin bakış açısı değerlendirildiğinde özellikle yeni neslin Rusçaya sıkıca sarılmış olduğu anlaşılmaktadır. Onlar hem kendilerinin hem de ölkelerinin geleceği için Rusçanın adeta bir pasaport olduğunun farkındadır. Bu nedenle eğitimin hem ana dilde hem de Rusça yapılması sonucu küçük yaşlardan itibaren ikinci bir dilin iyi öğrenilmesi bir avantaj olarak görölebilir.

[1]“Zakon Respubliki Kazahstan ot 11 iyulya 1997 goda № 151-I”, http://online.zakon.kz/Document/?doc_id=1008034

[2]“Zakon Respubliki Kazahstan ot 17 aprelya 1995 goda № 2198”, http://online.zakon.kz/Document/?doc_id=1003592, (7. madde / 5.6.7. fıkra, 19. madde / 2. fıkra, 41. madde / 2. fıkra)

[3]“Zakon Kırgızstana “Ob ofitsialnom (russkom) yazıke”, http://russkg.ru/index.php?option=com_content&view=article&id=481:-q-q&catid=52:2010-12-19-09-41-19&Itemid=52

[4]Özer, Emel “Tarihi Perspektif Doğrultusunda Kırgızistan – Rusya İlişkileri”, 2 Mart 2010, <http://www.turkbirlik.gen.tr/lang-tr/makale-dizimi/187-emel-ozer/1107-kirgizistan-rusya-iliskileri.html>

[5]Sarıyev, Bedri “Türkiye ve Türkmen Lehçeleri Arasında Bir Karşılaştırma”, <http://www.hanemiz.com/turkmence/168351-turkiye-ve-turkmen-turkceleri-arasinda-bir-karsilastirma.html>

[6]“Zakon Respubliki Tajikistan ot 22 iyulya 1989 goda № 150”, http://online.zakon.kz/Document/?doc_id=30496905

[7]“Dietrich, Ayşe “Russian Culture, Policy and Politics”, Multilingual, İstanbul, 2006, s.26

[8]Türk Dili Zirvesinde Rusça Konuştular”, 16 Eylül 2010, <http://www.haberler.com/turk-dili-zirvesinde-rusca-konustular-2239441-haberi/>

Bibliyografya

Agayev, Ejder/Kurt, İbrahim “Türk Cumhuriyetleri Münasebetlerinin Gelişmesinde Eğitimin Rolü”, *Khazar Journal of Humanities and Social Sciences*, 2007, www.arastirmax.com/bilimsel-

[yayin/khazar-journal-humanities-and-social-sciences/12/1-2/214-222_turk-cumhuriyetleri-munasebetlerinin-gelismesinde](http://www.khazar-journal-humanities-and-social-sciences/12/1-2/214-222_turk-cumhuriyetleri-munasebetlerinin-gelismesinde)

Akçalı, Pınar "Modernleşme ve Uluslaşma Sürecinde Orta Asya Türk Cumhuriyetleri" Kültür ve Modernite, Tetragon Yayınları, İstanbul, 2003, s.223–237

Dietrich, Ayşe "Russian Culture, Policy and Politics", Multilingual, İstanbul, 2006

Kurubaş, Erol "SSCB Sonrası Türk Cumhuriyetlerinde Yeni Uluslaşma Süreçleri Üzerine Bir Değerlendirme", 2006, <http://www.usakgundem.com/makale/8/sscb-sonrası-türk-cumhuriyetlerinde-yeni-uluslanma-süreçleri-üzerine-bir-değerlendirme.html>

Özer, Emel "Tarihi Perspektif Doğrultusunda Kırgızistan – Rusya İlişkileri", 2 Mart 2010, <http://www.turkbirlik.gen.tr/lang-tr/makale-dizimi/187-emel-ozel/1107-kirgizistan-rusya-iliskileri.html>

Özer, Emel "Bağımsızlığının Fırtınalı 20 Yılında Kırgızistan" 3 Kasım 2011, <http://www.21yyte.org/tr/arastirma/kirgizistan/2011/11/03/6357/bagimsizliginin-firtinali-20-yilinda-kirgizistan>

Şahin, Erdal "Orta Asya ve Kafkasya Bağımsız Türk Cumhuriyetlerinde Yeni Dil Politikaları Bağlamında Alfabe Değişimi", Ümraniye Belediyesi Kültür Yayınları: 32, İstanbul, 2012, <http://www.academia.edu/6017668>

[/Orta Asya ve Kafkasya Bağımsız Türk Cumhuriyetlerinde Yeni Dil Politikaları Bağlamında Alf](http://www.academia.edu/6017668)
Taşağıl, Ahmet "Türkiye'nin Orta Asya Türk Cumhuriyetleri İle İlişkilerinin Dünü, Bugünü ve Yarını", <http://ahmettasagil.wordpress.com/2010/10/12/turkiye-nin-orta-asya-turk-cumhuriyetleri-ile-iliskilerinin/>

Varol Sevim, Tuğçe "Ayrılıktan Avrasya Birliğine: Bağımsızlıklarının 20. Yılında Rusya'nın Türk Cumhuriyetleri Politikası", 21. Yüzyıl Dergisi, Kasım 2011, http://www.21yuzyildergisi.com/assets/uploads/files/Tuğçe_Varol.pdf

***Filiz Karakale** - Ankara Üniversitesi, TÖMER, Rusça Öğretmeni, Ankara Üniversitesi, SBE, Rus Dili ve Edebiyatı, Doktora Öğrencisi, Türkiye. e-mail: filiz_ru@hotmail.com

© 2010, IJORS - INTERNATIONAL JOURNAL OF RUSSIAN STUDIES